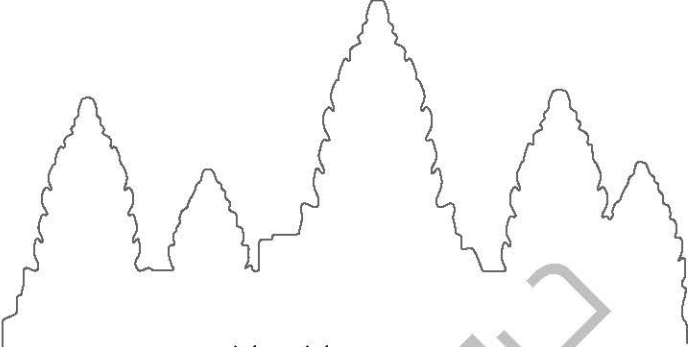

นครวัดทัตมะสยาม

รศ. ดร. ศานติ ภัคดีคำ

นครวัดทศนະสยาม

Copyright

นครวัดทศนະสยาม

รศ. ดร. ศานติ ภัคดีคำ

ตัวอย่าง

ราคา ๓๓๐ บาท

นครวัดที่สนะสยาม • รศ. ดร. ศานติ ภักดีคำ

พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม ๒๕๖๓

ราคา ๓๓๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ศานติ ภักดีคำ.

นครวัดที่สนะสยาม.

กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๖๓.

๒๗๒ หน้า.

๑. นครวัด-ประวัติ.

I. ชื่อเรื่อง.

๙๕๙.๖

ISBN 978 - 974 - 02 - 1712 - 1

สำนักพิมพ์อิสระ | www.matchonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อรุณ คุตตะนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, นงนุช สิงห์เดชะ
- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : อพิสิทธิ์ วีระจาวรรณ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : รุจิรัตน์ พิมพ์มานั, มณฑล ประภากรเกียรติ
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน
- บรรณาธิการเล่ม : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช
- พิสูจน์อักษร : โชติช่วง วรรณ
- กราฟิกเลย์เอาต์ : อรอนงค์ อิศรอุดม
- ศิลปกรรม-ออกแบบปก : นุสรา สมบูรณ์รัตน์
- ประสานสัมพันธ์และการตลาด : กรกฤษณ์ พรอินทร์, ณัฏชา เขียววาล

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล

ประชาชนวนวน ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๒๓๕

โทรสาร ๐-๒๕๘๙-๙๖๑๘

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล ประชาชนวนวน ๑

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๐๐๐, ๒๑๐๘

โทรสาร ๐-๒๕๙๙-๙๖๑๓

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทมหาชน จำกัด (ไม่เตรียมมติชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมาล ประชาชนวนวน ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๐-๓๓๕๓

โทรสาร ๐-๒๕๙๙-๙๖๑๒

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Tetsabannueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

หากท่านต้องการสั่งซื้อหนังสือเล่มนี้
จำนวนมากในราคาพิเศษ
โปรดติดต่อโดยตรงที่ บริษัทมหาชน จำกัด
โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๓
โทรสาร ๐-๒๕๙๙-๙๖๑๒

MATCHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT
บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)
รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท
โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๑๙, ๒๔๒๔
โทรสาร ๐-๒๕๙๙-๙๖๐๒

ในกรณีที่หนังสือหรือผลิตภัณฑ์จากการพิมพ์

เช่น นิตยสาร ห้างร้าน หนังสือ เราได้ส่งกลับ

กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbooksales@gmail.com

หรือ inbox: [facebook.com/matchonbook](https://www.facebook.com/matchonbook) เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

สารบัญ

นครวัดทัศนะสยาม

คำนำ

(๗)

“นครวัด-นครธม”

ในการรับรู้ของไทยก่อนสุโขทัย

๒

ร่องรอยการรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร”

ในดินแดนไทยก่อนสมัยสุโขทัย

๘

“ศรีโสธรปุระ”

เมืองพระนครในการรับรู้ของสุโขทัย

๑๘

การเมืองและศาสนากับเมือง “พระนครหลวง”

ในสมัยอยุธยาตอนต้น

๓๐

กษัตริย์กรุงศรีอยุธยาจากเมืองพระนคร?

๓๒

จาก “ศรีโสธรปุระ” สู่ “ยโสธรนครหลวง”

๓๖

เมืองนครหลวง หรือพระนครหลวง

๔๒

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)

ตีเมืองพระนคร

๔๖

เมืองกรุงศรีอยุธยาปกครอง “เมืองพระนครศรีโสธรปุระ”

๕๑

“สยาม” พ่ายที่เมืองพระนคร ที่มาของชื่อ “เสียมราบ”

หรือ “เสียมเรียบ”

๕๔

เมืองพระนคร ศูนย์กลางการจาริกแสวงบุญ	
ในกัมพูชาสมัยอยุธยาตอนกลาง	๗๒
จาก “บรมวิษณุโลก” สู่ “พระพิษณุโลก” และ “นครวัด”	๗๔
เมืองพระนคร ศูนย์กลางการจาริกแสวงบุญ	
ในกัมพูชาสมัยอยุธยาตอนกลาง	๘๘
พระราชมนูมาแต่ศรีอยุธยาไปไหว้พระที่ “เมืองพระนคร”	๙๙
จาก “พระพิษณุโลก” สู่ “พระนครวัด”	
ในฐานะสถานที่แสวงบุญ	๑๐๗

สัญลักษณ์ทางการเมือง “นครหลวง”	
และความทรงจำสมัยอยุธยาตอนปลาย ๑๑๖	
เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองจำลอง “เมืองพระนคร”	
มาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา	๑๑๘
“ปราสาทพายน” กับความทรงจำในวรรณคดีไทย	
สมัยอยุธยาตอนปลาย	๑๓๑

“นครวัด-นครธม” และ “เสียมราบ”	
กับความรับรู้สมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์	
ตอนต้น	๑๔๒
การขยายอำนาจในกัมพูชา กับความสนใจ	
“นครวัด-นครธม” สมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์	๑๔๓
การสร้างเมืองเสียมราบในสมัยรัชกาลที่ ๓	๑๕๖
ความรับรู้เกี่ยวกับตำนานกษัตริย์เขมรโบราณ	
ใน “นิพพานวังหน้า”	๑๖๑
นิพพานวังหน้ากับตำนานบรรพกษัตริย์เขมรโบราณ	๑๖๒

“นครวัด-นครธม” กับการเมือง สมัยรัชกาลที่ ๕

๑๗๘

การรับรู้เรื่อง “เมืองพระนคร” ในพระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ ๕

๑๘๐

นครวัด-นครธมใน “พระเจ้าปดุมสุริยวงศ์”

การรับรู้เรื่องเมืองพระนครในสมัยรัชกาลที่ ๕

๑๘๗

เมื่อรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้จำลอง “ปราสาทนครวัด”

มาไว้ที่กรุงเทพฯ

๑๙๓

นครวัดในการรับรู้ของคนไทย สมัยรัชกาลที่ ๕

๒๐๘

เมื่อ “นครวัด-นครธม” กลายเป็นเรื่อง “โบราณคดี”

๒๑๘

นิเวศนครวัด : ปฐมบทการรับรู้เรื่องเมืองพระนคร

จากการศึกษาของฝรั่งเศส

๒๒๗

นิเวศนครวัด ๓ ส่วน

๒๒๙

เมื่อรัชกาลที่ ๗ เสด็จฯ “นครวัด”

๒๓๙

บทส่งท้าย

๒๕๐

บรรณานุกรม

๒๕๕

คำนำ

นครวัดที่คณะสยาม

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงผู้ค้นพบ “นครวัด-นครธม” หรือ “เมืองพระนคร” ในจังหวัดเสียมราฐ ราชอาณาจักรกัมพูชา คนส่วนใหญ่คงคิดถึง “อ็องรี มูโอต์” ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ค้นพบแล้วเขียนบันทึกการเดินทางที่ทำให้ชาวโลกตะลึงถึงความยิ่งใหญ่ของ “อังกอร์” หรือ “เมืองพระนคร”

แต่ในความเป็นจริง “นครวัด-นครธม” ไม่ได้เพิ่งถูกค้นพบ หากแต่เป็นที่รู้จักของชาวกัมพูชามาตลอดเวลา แม้ว่าจะทิ้งเมืองพระนครไปตั้งราชธานีใหม่อยู่ทางภาคใต้ และลืมเลือนเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองพระนครไปแทบหมดสิ้น แต่ก็ยังหลงเหลือความทรงจำต่อ “เมืองพระนคร” ในลักษณะของ “ตำนาน-นิทาน” อยู่

แล้วคนไทยรู้จัก “นครวัด-นครธม” หรือ “เมืองพระนคร” ตั้งแต่เมื่อไร?

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นความพยายามในการศึกษาตีลจารึกเอกสารโบราณ และหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เพื่อหา

คำตอบว่า “นครวัด-นครธม” อยู่ในการรับรู้ของ “สยาม” มาตั้งแต่เมื่อไร และในแต่ละยุคสมัยทางประวัติศาสตร์มีความรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” อย่างไรบ้าง

“นครวัด-นครธม” หรือ “เมืองนครหลวง” ในการรับรู้ของไทยจึงมีหลากหลายยุคสมัยและหลากหลายมุมมอง ทั้งมุมมองในทางการเมือง ดังปรากฏหลักฐานถึงการรับรู้เกี่ยวกับ “นครวัด-นครธม” ตั้งแต่ก่อนสมัยท้าวสมยาขวงศ์ศรีอินทราทิตย์ ใน*ศิลาจารึกวัดศรีชุม*

การรับรู้ในฐานะของการขยายอำนาจเข้าไปปกครอง “นครวัด-นครธม” ในสมัยอยุธยา เช่น สมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) เสด็จไปเอาเมืองพระนครได้ แล้วโปรดให้พระอินทราชา พระโอรสปกครองเมืองพระนคร ในฐานะเมืองลูกหลวงของกรุงศรีอยุธยา

ครั้นถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง เมืองพระนครกลายเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ต้องเดินทางไปจาริกแสวงบุญ ดังปรากฏหลักฐานในการเดินทางไปจาริกแสวงบุญของสมเด็จพระราชมนูญผู้มาจากกรุงศรีอยุธยา

แต่ในทางการเมืองการปกครอง เมืองพระนครเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์สืบมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทำให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองหลังจากขยายอำนาจเข้าไปในกัมพูชาแล้วจึงทรงมีความพยายามในการถ่ายแบบเมืองพระนคร มาสร้างที่กรุงศรีอยุธยาเพื่อแสดงความชอบธรรมในการปกครองกรุงศรีอยุธยา เช่น ปราสาทนครหลวง และพระที่นั่งศิวิไลย์ไพรมานบรรยงก์ (พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์) นอกจากนี้ตำนานนิทานเกี่ยวกับเมืองพระนครยังปรากฏในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น คำพากย์รามเกียรติ์สมัยอยุธยา

ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการขยายอำนาจเข้าไปในกัมพูชาอีกครั้ง ในเวลานั้นตำนานเกี่ยวกับพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์

และเรื่องราวเกี่ยวกับพระขรรค์ของพระองค์ได้ปรากฏในการรับรู้ของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องพระขรรค์ชัยศรีสมัยรัชกาลที่ ๑ ที่สะท้อนอยู่ใน นิพนพานวิงหน้า ของพระองค์เจ้าหญิงกัมปบุษย์ตรี พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาสุรสิงหนาท ประสูติจากพระชายาเชื้อสายเขมร

ความคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางการเมืองการปกครองนี้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายปราสาทหินและจำลองนครวัดมาสร้างไว้ที่วัดพระแก้ว อันเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงเรื่อง “การเมือง” ของราชสำนักสยามที่เกี่ยวข้องกับ “นครวัด-นครธม”

ในเวลาต่อมาเมื่อเมืองพระนครตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ ๕ ความรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” ของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีภายใต้กรอบการศึกษาของฝรั่งเศส

ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับเมืองพระนครของไทยหลังสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะ “โบราณสถาน” มากกว่าจะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา หรือเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองเหมือนแต่ก่อน ดังปรากฏให้เห็นได้ในพระนิพนธ์เรื่อง *นิราศนครวัด* ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

หนังสือ *นครวัดทัศนะสยาม* จึงเป็นความพยายามที่จะนำเสนอเรื่องราวของ “นครวัด-นครธม” ตามการรับรู้ของไทยในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เห็นว่าในสายตาคนไทยนับแต่โบราณ “นครวัด-นครธม” อยู่ในการรับรู้และไม่เคยเลือนหาย แม้จะมองในมุมที่ต่างกันก็ตาม โดยผู้เขียนได้ปรับปรุงแก้ไขจากบทความที่เขียนขึ้นในโอกาสต่างๆ แล้วเรียบเรียงและเขียนขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งหมด

หนังสือเล่มนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับความกรุณาจากหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านผู้หนึ่งว่า คุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งกรุณาให้คำปรึกษาแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี วรตะริน อาจารย์อัญชญา จิตสุทธิญาณ ที่กรุณาให้ความรู้ด้านเชมรศึกษา ขอขอบพระคุณท่านเดช บุญนาค คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ และคุณสุพจน์ แจ่มเร็ว บรรณานิการนิเทศศาสตร์ปทุมวันธรรม ที่กรุณาให้ความเมตตาผู้เขียนตลอดมา

ขอขอบคุณคุณคุณปานบัว บุญปาน และขอบคุณคุณอพิสิทธิ์ ธีระจรรูวรรณ ที่สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

ขอบคุณคุณมณฑล ประภากรเกียรติ และคุณปรกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช ที่ช่วยเหลือให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสวยงาม

ท้ายที่สุดขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์นวรรณ์ ภักดีคำ รวมทั้ง ศรมน ภักดีคำ (ดาว) และศมนนน์ ภักดีคำ (ตาด) ที่ร่วมเดินทางในเส้นทางของชีวิต ความพลัดพลัดอันอาจมีในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ริมคลองแสนแสบ

ศานติ ภักดีคำ

๒๕๙ มกราคม ๒๕๖๓

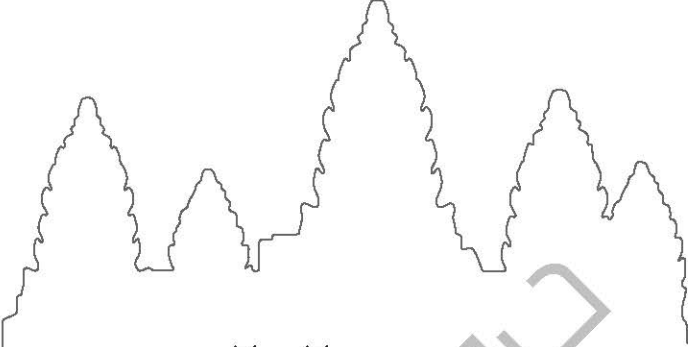

— นครวัด ตั้งอยู่ในจังหวัดเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา
ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโด่งดัง —

— ปราสาทนครวัดจำลอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงให้จำลองมาจากนครวัดที่ประเทศ
กัมพูชา ปัจจุบันอยู่ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม —

СДАТЬ

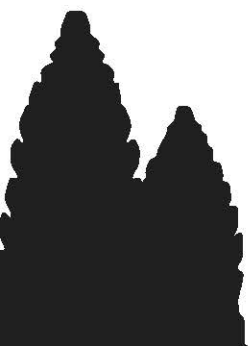

นครวัดทักสะยาม

Copyright © 2023

**“นครวัด-นครธม”
ในการรับรู้ของไทย
ก่อนสุโขทัย**

Wat

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางโบราณคดี เอกสารประวัติศาสตร์ประเภทศิลาจารึก พระราชพงศาวดาร และเอกสารต่างประเทศที่ร่วมสมัย แสดงให้เห็นว่าคนไทยรู้จักเมืองพระนครศรีอยุธยาหรือเมืองพระนครราชธานีโบราณของกัมพูชาที่อยู่ในจังหวัดเสียมราฐประเทศกัมพูชาปัจจุบัน อย่างน้อยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทยที่พบหลักฐานเกี่ยวกับการรับรู้เรื่องเขมรโบราณสมัยพระนคร และมีการติดต่อสัมพันธ์กันเรื่อยมา โดยเฉพาะช่วงที่เขมรโบราณกำลังสร้างราชธานีที่เมืองพระนครในจังหวัดเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา อย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕

พระนครศรียโสธรปุระ เป็นชื่อราชธานีของกัมพูชาสมัยพระนคร มักเรียกกันสั้น ๆ ว่า “เมืองพระนคร” หรือ “อังกอร์ (Angkor)” สร้างขึ้นโดยพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกปราสาทสด๊กก๊อกธม ว่า

“...ครั้นพระบาทบรมศิวโลก (พระเจ้ายโศวรมันที่ ๑) ได้สร้างนครศรียโสธรปุระก็ได้อัญเชิญพระเทวราชจากนครหริหรัลย์มาประดิษฐานไว้ในนครศรียโสธรปุระด้วย ครั้นพระองค์สร้างพนมกันดาล (พนมบาเค็ง) ได้มีพระกระแสรับสั่งให้ท่านวามศิวะเกณฑไพร่พลมา ประดิษฐานพระศิวลึงค์ไว้บนภูเขานั้น...”^๑

“วนกันดาล” (พนมกันดาล) หรือ “ยโสธรศิริ” ภายหลังเรียกกันว่า “พนมบาเค็ง” เป็นศูนย์กลางของราชธานีใหม่ พนมบาเค็งเป็นภูเขาตามธรรมชาติที่มีความสูงประมาณ ๖๐ เมตร ซึ่งได้มีการดัดแปลงและก่อสร้างปราสาทพนมบาเค็งไว้บนยอดเขาแห่งนี้ เพื่อเป็นศูนย์กลางจักรวาลของพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ นอกจากปราสาทพนมบาเค็งจะเป็นที่ประดิษฐานของ “กัมรเตง ชัคต ต ราช” ซึ่งย้ายมาจากเมืองหริหรัลย์แล้ว ปราสาทพนมบาเค็งยังเป็นที่ประดิษฐาน “ยโสธรศวร” ซึ่งเป็นศิวลึงค์ประจำพระองค์ของพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ อีกด้วย

เมืองพระนครศรียโสธรปุระมีฐานะเป็นราชธานีของกัมพูชามาจนรัชกาลของพระเจ้าตรีภูวนาติยวรมัน ก็ถูกพระเจ้าชัยอินทรวรมันแห่งอาณาจักรจามปาตีเมืองพระนครได้

จากนั้นจามปาได้ทำลายเมืองและปล้นสะดม จนกระทั่งพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงนำกองทัพมาขับไล่จามปาออกจากเมืองพระนคร

หลังจากพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ขึ้นครองราชย์แล้ว ได้ทรงสถาปนาเมืองพระนครศรียโสธรปุระขึ้นใหม่เป็นเมืองที่ ๒ (ซึ่งเป็นที่ยุติกันภายในภายหลังว่า นครธม) เมืองนี้พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ไม่ได้ทรงสร้างในบริเวณเดียวกับเมืองพระนครศรียโสธรปุระเดิมของพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ แต่มีขนาดเล็กกว่าและตั้งอยู่ค่อนไปทางทิศเหนือของเมืองเดิม

กำแพงเมืองพระนครศรียโสธรปุระเมืองที่ ๒ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๓ กิโลเมตร สร้างขึ้นจากศิลาแลงและมีเชิงเนินดินอยู่ด้านใน ด้านนอกมีคูน้ำกว้าง ๑๐๐ เมตรล้อมรอบ ตรงกับที่ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทจรุงว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้ทรงสร้าง “ชัยศิริ เสียดยอดฟ้าที่ส่องแสงสว่าง และชัยสินธุซึ่งความลึกไม่อาจคณนาได้ลงไปถึงยังโลกแห่งนาค”^{๒๒}

ประตูเข้าเมืองพระนครมี ๕ ประตู ตั้งอยู่ในทิศเหนือ ได้ และตะวันตก ด้านละ ๑ ประตู ส่วนทางทิศตะวันออกมี ๒ ประตู คือ ประตูชัย และประตูผี หน้าประตูแต่ละแห่งมีสะพานข้ามคูเมือง ที่มีรูปทวารดาและอสุรยุดนาค ๒ แถว และที่มุมทั้ง ๔ ของเมืองมีปราสาทตั้งอยู่มุมละ ๑ หลัง เรียกกันภายหลังว่า ปราสาทจรุง (จรุง ในภาษาเขมรแปลว่า มุม ปราสาทจรุงจึงหมายถึง ปราสาทมุม)

โจวต้ากวน ชาวจีนที่เดินทางเข้ามายังเมืองพระนครในรัชกาลพระเจ้าศรีนทรวรมันกล่าวถึงเมืองพระนครในเวลานั้นไว้ว่า

“...กำแพงล้อมรอบนครมีความยาวประมาณ ๒๐ ลี้ มีทวารอยู่ ๕ ทวาร แต่ละทวารเป็นทวารสองชั้น ทวารทางทิศตะวันออกเท่านั้น ที่มี ๒ ทวาร ด้านอื่นๆ มีทวารเดียวทั้งสิ้น ภายนอกกำแพงเป็นคูเมืองใหญ่ ภายนอกคูเมืองมีสะพานใหญ่ทอดเป็นทางเดินผ่าน แต่ละด้านของสะพานมี

— พนมกันดาล หรือพนมบาเค็ง ศูนย์กลางเมืองพระนครศรีโสธรปุระที่พระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ ทรงสร้าง —

— ปราสาทททายน ศูนย์กลางเมืองพระนครศรีโสธรปุระที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงสร้าง —

— ประตูเมืองพระนครทางด้านทิศใต้ —

เทวรูปศิลา ๕๔ องค์ ลักษณะเหมือนขุนพลศิลา รูปร่างใหญ่โตมากและหน้าตาดูร้ายน่าเกลียดน่ากลัว ทวารทั้งห้า นั้นเหมือนกันหมด ราวสะพานทำด้วยศิลาสลักเป็นรูปงู มีหัวเกี้ยว เทวรูปทั้ง ๕๔ องค์ ใช้หัตถ์อุ้งงูไว้ ทำที่ประหนึ่งว่าจะไม่ยอมให้มันหนีไปได้จะนั้น เหนือทวารของกำแพงเมืองมีเศียรพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ ๕ เศียร พระพักตร์นั้นฉินไปตามทิศทั้งสี่ ตรงกลางเป็นที่สถิต ๑ ใน ๕ พระเศียรและพระเศียรนั้นประดับด้วยทองคำ ทวารทั้งสองข้างสลักเป็นรูปช้าง กำแพงเมืองนั้นใช้ศิลาวางซ้อนๆ กันขึ้นไปสูงประมาณ ๒ จ้าง ศิลาซ้อนกันสนิทชิดและแน่นหนาทั้งไม่มีดินเหนียวขึ้นรุงรัง กำแพงนี้ไม่มีเสมา...”^๓

นอกจากพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ จะทรงสร้างกำแพงเมืองและคูเมืองแล้ว พระองค์ยังโปรดให้สร้างพระราชวัง ซึ่งปัจจุบันหลงเหลืออยู่เพียงลานช้างเท่านั้น เนื่องจากสิ่งก่อสร้างในพระราชวังน่าจะสร้างด้วยไม้จึงถูกทำลายไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตาม ในบันทึกของโจวต้ากวนได้บันทึกเกี่ยวกับพระราชวังของกัมพูชาในเวลานั้นไว้ว่า

“...พระราชวังอยู่ทางทิศเหนือของปราสาททองคำ กับสะพานทองคำ ไกลทวารมีบริเวณโดยรอบ ๕ หรือ ๖ ลี้ กระจกเบื้องหลังคาพระที่นั่งประทับทำด้วยตะกั่ว นอกนั้นใช้กระจกเบื้องดินเผาสีเหลืองทั้งสิ้น เสาสะพานนั้นใหญ่มาก สลักเป็นรูปพระพุทธรูปแล้วระบายสี หน้าจั่วบ้านเรือนก็นำดินน้ำมัน ระบายนั้นยาวเหยียด ทางเดินบนปราสาทสูงตระหง่านเหลื่อมล้ำกันไม่ค่อยมีแบบอย่าง ณ ที่ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกว่าราชการนั้นมีขี้ลูกกรงพระบัญชาของทองคำ และเบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระบัญชาเป็นเสาสีเหลี่ยม ตอนบนของเสามีกระจุกเงาประมาณสีห้าสิบบานเรียงกันอยู่ข้างพระบัญชา ส่วนตอนล่างเป็นรูปช้าง...”^๔

ร่องรอยการรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” ในดินแดนไทยก่อนสมัยสุโขทัย

การรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” ในดินแดนไทยก่อนสมัยสุโขทัย ปรากฏให้เห็นได้จากการศึกษาทางโบราณคดี ซึ่งพบร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนครอย่างชัดเจน โดยเฉพาะร่องรอยของความสัมพันธ์ทางด้านศิลปาจารย์และอิทธิพลทางศิลปกรรม

ความรู้ถึงการมีอยู่ของ “เมืองพระนคร” ของผู้คนในดินแดนไทย ปากฎให้เห็นได้ชัดเจนจากหลักฐานศิลาจารึกของกษัตริย์เมืองพระนครที่พบในประเทศไทยจำนวนมาก ได้แก่

พระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๔๓๒-ราว พ.ศ. ๑๔๕๓) ได้แก่ ศิลาจารึกเพนียด (จังหวัดจันทบุรี)^๕ ศิลาจารึกปราสาทหินพนมวัน ๑ พ.ศ. ๑๔๓๓ (จังหวัดนครราชสีมา)^๖

จารึกหลังรัชกาลพระเจ้ารฆวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ราว ๑๔๕๓-๑๔๖๕) ได้แก่ ศิลาจารึกบ้านพุทรา (จังหวัดนครราชสีมา)^๗ ศิลาจารึกบ้านตาดทอด (จังหวัดยโสธร)^๘

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๔ (พ.ศ. ๑๔๗๑-๑๔๘๔) ได้แก่ ศิลาจารึกอัญชัยวรมัน (จังหวัดลพบุรี)^๙ ศิลาจารึกสดึกก็อกรม ๑ พ.ศ. ๑๔๘๐ (จังหวัดสระแก้ว)^{๑๐} ศิลาจารึกบ้านพังพวย พ.ศ. ๑๔๘๔ (จังหวัดสระแก้ว)^{๑๑}

พระเจ้านเรนทรวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๔๘๗-๑๕๑๑) ได้แก่ ศิลาจารึกสุรินทร์ ๑ (จังหวัดสุรินทร์)^{๑๒}

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๕ (พ.ศ. ๑๕๑๑-๑๕๔๔) ได้แก่ ศิลาจารึกเมืองเสมา พ.ศ. ๑๕๑๔ (จังหวัดนครราชสีมา)^{๑๓} ศิลาจารึกวัดตาพระยา พ.ศ. ๑๕๒๐ (จังหวัดสระแก้ว)^{๑๔} ศิลาจารึกปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ๒ พ.ศ. ๑๕๓๒ (จังหวัดบุรีรัมย์)^{๑๕} ศิลาจารึกอุบลมุง พ.ศ. ๑๕๓๖ (จังหวัดอุบลราชธานี)^{๑๖}

พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓) ได้แก่ ศิลาจารึกพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พ.ศ. ๑๕๕๑ (จังหวัดปราจีนบุรี)^{๑๗} ศิลาจารึกวังสวนผักกาด พ.ศ. ๑๕๕๙^{๑๘} ศิลาจารึกศาลสูงภาษาเขมร พ.ศ. ๑๕๖๘ (จังหวัดลพบุรี)^{๑๙} ศิลาจารึกปราสาทหินพระวิหาร ๑ พ.ศ. ๑๕๘๑^{๒๐} ศิลาจารึกวัดสระกำแพงใหญ่ พ.ศ. ๑๕๘๕ (จังหวัดศรีสะเกษ)^{๒๑} ศิลาจารึกปราสาทหินพิมาย ๒ พ.ศ. ๑๕๘๙ (จังหวัดนครราชสีมา)^{๒๒}

พระเจ้าอู่ทัยทิตยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๕๙๓-๑๖๐๙) ได้แก่ *ศิลาจารึกสดั๊กก๊กอกรรม ๒* พ.ศ. ๑๕๙๕ (จังหวัดสระแก้ว)^{๒๓} *ศิลาจารึกปราสาทหินพนมวัน ๒* พ.ศ. ๑๕๙๘ (จังหวัดนครราชสีมา)^{๒๔}

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๒๓-๑๖๕๐) ได้แก่ *ศิลาจารึกปราสาทหินพนมวัน ๓* พ.ศ. ๑๖๒๕ (จังหวัดนครราชสีมา)^{๒๕} *ศิลาจารึกปราสาทหินพิมาย ๓* พ.ศ. ๑๖๕๕ (จังหวัดนครราชสีมา)^{๒๖} *ศิลาจารึกสำนักนางขาว* (จังหวัดมหาสารคาม)^{๒๗}

พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๖-หลัง พ.ศ. ๑๖๘๘) ได้แก่ *ศิลาจารึกสร้างเทวรูป* พ.ศ. ๑๖๘๒^{๒๘} *ศิลาจารึกปราสาททัพเสียม ๒* (จังหวัดสระแก้ว)^{๒๙} *ศิลาจารึกปราสาทหินพระวิหาร ๒* พ.ศ. ๑๖๖๔^{๓๐}

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๑) ศิลาจารึกในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งพบในประเทศไทยมีจำนวนมาก ทั้งที่เป็นจารึกบนเครื่องใช้ที่ถวายในศาสนสถาน และจารึกที่ปราสาทหินต่างๆ รวมทั้งจารึกที่ทรงสร้างไว้ ณ อโรคยศาล เช่น *ศิลาจารึกด้านประจำ* (จังหวัดบุรีรัมย์) *ศิลาจารึกเมืองพิมาย* (จังหวัดนครราชสีมา) *ศิลาจารึกปราสาทตาเมียนโตจ* (จังหวัดสุรินทร์) *ศิลาจารึกปราสาท* (จังหวัดสุรินทร์) *ศิลาจารึกสุรินทร์ ๒* (จังหวัดสุรินทร์)^{๓๑} *ศิลาจารึกวัดบ้านกุ่มหนองบัว* (จังหวัดชัยภูมิ)^{๓๒}

จารึกเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรเขมรโบราณสมัยพระนครกับดินแดนต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งน่าจะเป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงถึงการรับรู้ถึงศูนย์กลางอำนาจเขมรโบราณที่เมืองพระนครของคนไทยในเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

นอกจากร่องรอยหลักฐานทางจารึกแล้ว หลักฐานโบราณสถานเขมรโบราณสมัยพระนครต่างๆ ที่พบในประเทศไทยก็แสดงถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรเขมรโบราณสมัยพระนครกับดินแดนประเทศไทยเช่นเดียวกัน เช่น ปราสาทพนมวัน ปราสาทสดั๊กก๊กอกรรม

ปราสาทพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ฯลฯ

โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งพบร่องรอยการสร้างปราสาทหินในภาคกลางของไทยหลายแห่ง เช่น

พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี เป็นปราสาท ๓ หลัง เรียงตัวในแนวทิศเหนือ-ใต้ มีฉนวนหรือมุขกระสันเชื่อมต่อกัน เป็นปราสาทที่สร้างจากศิลาแลงประดับลวดลายปูนปั้น สร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ตามคติพระพุทธศาสนาพุทธมหายาน

ปราสาทเมืองสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองเดียวกับที่ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ว่า “ศรีชัยสิงหปุระ” ปราสาทเมืองสิงห์ตั้งอยู่เกือบกลางเมืองสิงห์ซึ่งมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยกเว้นด้านทิศใต้ที่ติดแม่น้ำแควน้อย ปราสาทเมืองสิงห์เป็นปราสาทที่สร้างจากศิลาแลงทั้งองค์แบบพระพุทธศาสนาพุทธมหายาน เนื่องจากมีการพบรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และนางปรัชญาปารมิตา

ปราสาทวัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี เป็นปราสาทหินที่สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ร่วมสมัยกับรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มีลักษณะเป็นปราสาทที่สร้างจากศิลาแลง สันนิษฐานว่าเพชรบุรีน่าจะเป็นเมืองเดียวกับที่ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ว่า “ศรีชัยวชรปุระ”

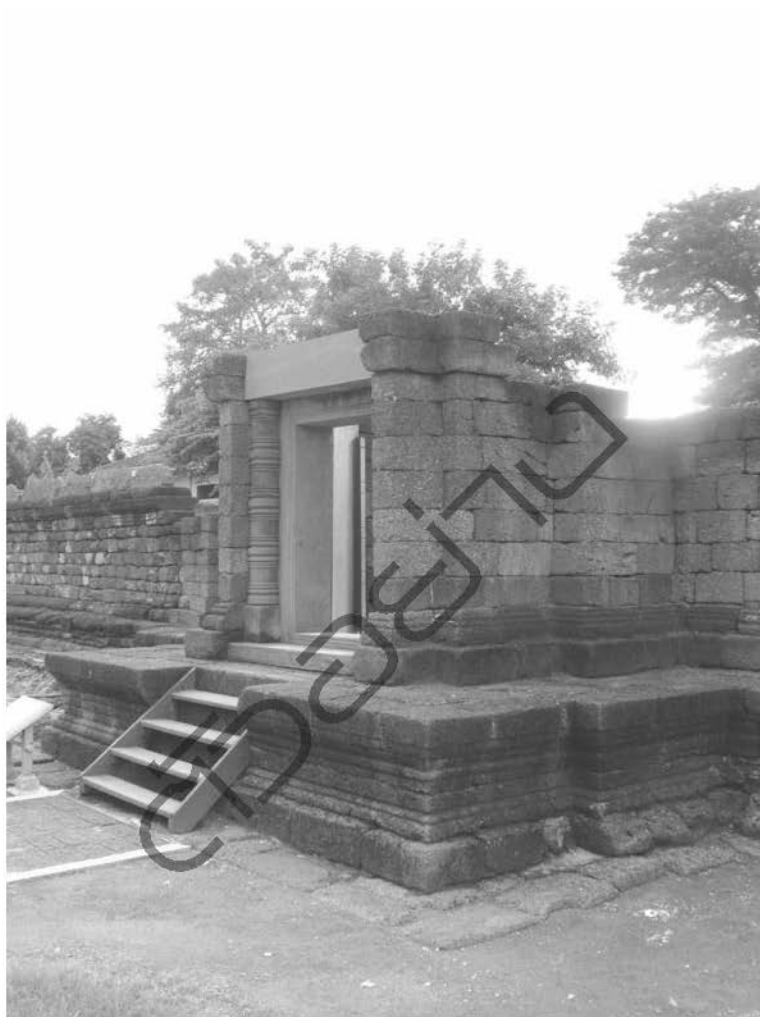
สำหรับในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ก็น่าจะเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับอาณาจักรขอมพุทธสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โดยตรง ดังจะเห็นได้ว่าการสร้างถนนจากเมืองพระนครมายังเมืองพิมาย ศูนย์กลางของแคว้นมโหรีปุระ ซึ่งเป็นแคว้นของราชวงศ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เอง ดังปรากฏในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ว่า “...จากเมืองหลวงไปยังเมืองวิมาย (มิ) ที่พักพร้อมด้วยไพร่ ๑๗ แห่ง...”^{๓๓}

— ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งน่าจะเป็นที่ตั้งของศรีชัยสิงหปุระ —

รวมทั้งยังพบหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก เช่น อโรคยศาล หรือโรงพยาบาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ จำนวนถึง ๓๐ แห่ง (จากทั้งหมด ๑๐๒ แห่งตามที่กล่าวถึงในศิลาจารึก) รวมทั้งธรรมศาลา หรือบ้านมีไฟ (วณิศฤหะ) ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่ง

ดังนั้นในประเทศไทยจึงมีปราสาทหินจำนวนหนึ่งที่สร้างเป็นอโรคยศาล (โรงพยาบาล) และธรรมศาลา (วณิศฤหะ-ที่พักคนเดินทาง) ด้วย เช่น ปราสาทตาเมือนโตจ ปราสาทตาเมือน ชลฯ นอกจากนี้มีการพบศิลาจารึกอโรคยศาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กระจายอยู่ในบริเวณดังกล่าว เช่น ศิลาจารึกด้านประคำ (จังหวัดบุรีรัมย์) ศิลา

— วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชบุรี จังหวัดราชบุรี
เป็นที่ตั้งของชยราชปุระ —

— วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชบุรี จังหวัดราชบุรี
เป็นที่ตั้งของขยราชปุระ —

จารึกเมืองพิมาย (จังหวัดนครราชสีมา) ศิลารึกปราสาทตาเมียนโตจ (จังหวัดสุรินทร์) ศิลารึกปราสาท (จังหวัดสุรินทร์) ศิลารึกสุรินทร์ ๒ (จังหวัดสุรินทร์) ศิลารึกวัดบ้านกุ่มหนองบัว (จังหวัดชัยภูมิ)^{๓๔}

หลักฐานต่างๆ ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของอำนาจทางการเมืองและอิทธิพลทางวัฒนธรรมของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่มีต่อดินแดนบริเวณภาคเหนือของอาณาจักรกัมพูชาได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้คนในดินแดนไทยจึงน่าจะรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” มาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเขมรโบราณสมัยพระนครกับชุมชนลุ่มแม่น้ำยมตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ก่อนหน้าสมัยสุโขทัยในราชวงศ์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เช่น ปรางค์ปุจา ที่เชิงเขาหลวง อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นศิลปกรรมเขมรโบราณสมัยบาปวน

บริเวณเมืองสุโขทัยและเมืองเชลียง ยังปรากฏร่องรอยของอิทธิพลทางศิลปกรรมของอาณาจักรกัมพูชาที่วัดศรีสวย ศาลตาผาแดง วัดพระพายหลวง เมืองสุโขทัย และวัดชมชื่น เมืองเชลียง รวมทั้งขุมประติมากรรมของพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง ซึ่งพบว่ามีปูนปั้นเป็นรูปหน้าบุคคลลักษณะเดียวกับภาพสลักหน้าบุคคล (พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร) ที่ปราสาทบายนในเมืองพระนคร

จากหลักฐานต่างๆ ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนไทยกับอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และแสดงถึงการรับรู้เกี่ยวกับ “เมืองพระนคร” ในดินแดนไทยสมัยก่อนสุโขทัยได้เป็นอย่างดี

เชิงอรรถ

^๑ กรมศิลปากร, *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), น. ๒๒๒.

^๒ หม่อมเจ้าสุภัทดิศ ดิศกุล, *ประวัติเมืองพระนคร (ANGKOR) ของขอม* (กรุงเทพฯ : บริษัทजनवाणिष्य จำกัด, ๒๕๒๖), น. ๖๕.

^๓ เฉลิม ขงบุญเกิด, *บันทึกว่าด้วยชนบรกรรมนิยมประเพณีของจีนละ (พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๐), น. ๔.*

^๔ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๖.

^๕ กรมศิลปากร, *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓*, น. ๖๐-๖๗.

^๖ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๔๔-๑๔๗.

^๗ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๘๒-๘๓.

^๘ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๘๔-๘๕.

^๙ *เรื่องเดียวกัน*, น. ๗๔-๘๑.

^{๑๐} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๓๖-๔๑.

^{๑๑} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๕๐-๕๖.

^{๑๒} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๗๑-๗๓.

^{๑๓} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๐๕-๑๑๗.

^{๑๔} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๑๘-๑๒๕.

^{๑๕} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๒๖-๑๒๙.

^{๑๖} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๓๐-๑๔๓.

^{๑๗} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๔๔-๑๕๓.

^{๑๘} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๕๔-๑๕๘.

^{๑๙} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๕๙-๑๖๓.

^{๒๐} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๖๔-๑๗๐.

^{๒๑} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๗๑-๑๗๕.

^{๒๒} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๗๖-๑๘๐.

^{๒๓} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๑๘๑-๒๒๗.

^{๒๔} *เรื่องเดียวกัน*, น. ๒๒๘-๒๓๔.

^{๒๕} กรมศิลปากร, *จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), น. ๒๕๓-๑๑.

ใครว่า “นครวัด” เพิ่งถูกค้นพบโดยองรี มูโอต์!

เพราะที่จริงแล้ว นครวัดไม่เคยหายไป
จากความทรงจำของชาวกัมพูชา
แม้ว่าเมืองจะถูกทิ้งร้างไป แต่เรื่องราวเกี่ยวกับนครวัด
ยังคงวนเวียนผ่านเรื่องเล่า ตำนาน และพงศาวดาร

และแน่นอนว่า นครวัดก็มิได้หายไป
จากความทรงจำของชาวยุโรปเช่นกัน

หนังสือเล่มนี้จะพาเราย้อนกลับไปตามหาร่องรอยความทรงจำ
ของชาวยุโรปที่มีต่อนครวัด นับตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย
จวบจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ ผ่านเอกสารโบราณ
หลักฐานทางโบราณคดี เพื่อหาคำตอบของคำถามว่า

**“หากนครวัดไม่ได้เพิ่งถูกค้นพบ
แล้วชาวยุโรปรู้จักนครวัดได้อย่างไร?”**

www.matichonbook.com

ประวัติศาสตร์

ISBN 978-974-02-1712-1

9 789740 217121

ราคา ๓๓๐ บาท

